

Výkon funkce člena statutárního orgánu a jeho omezení (2.)

JUDr. Ivan Rada, Ph.D., Mgr. Bc. Petra Křivohlavá

V dokončení výkladu z DPH č. 3/2009 se nejdříve zaměříme na důsledky porušení zákazů konkurence. Obchodní zákoník v rámci úpravy zákazů konkurence zakotvuje zákaz vzniku situací umožňujících ve svém důsledku zneužití funkce člena statutárního orgánu. Jinými slovy, obecně lze říci, že zákonodárce se neptá, zda by případný právní úkon byl, či nebyl výhodný, ale rovnou presumuje jeho nevýhodnost, případně možné zneužití pravomoci člena statutárního orgánu.

Na druhou stranu postihy za porušení zákazů konkurence, na něž odkazuje zákon, mohou být uplatněny až v případě reálného majetkového prospěchu jednatelů, resp. vzniku škody obchodní společnosti. V případě porušení zákazů konkurence zákon odkazuje na § 65 ObchZ, který umožňuje společnosti požadovat vydání prospěchu z obchodu po osobě, která porušila zákaz konkurence, nebo převedení tomu odpovídajících práv na společnost. Ani uplatnění těchto práv však nevyklučuje právo na uplatnění náhrady škody vůči jednatelům či členům představenstva, způsobené porušením zákazů konkurence.

Obě tato práva, tj. právo na vydání prospěchu a právo na převedení tomu odpovídajících práv, musí společnost uplatnit v prekluzivní subjektivní lhůtě tří měsíců od okamžiku, kdy se společnost o konkurenčním jednání či stavu dozvěděla, resp. v objektivní lhůtě jednoho roku od jejich vzniku. Právo na náhradu škody však společnosti přísluší i nadále až do uplynutí promlčecí doby. Samozřejmě lze v případě porušení zákazů konkurence uvažovat vždy o odvolání člena statutárního orgánu, a to přestože nedošlo k žádné majetkové újmě společnosti, neboť společnost může člena statutárního orgánu odvolat vždy, a to bez udání důvodu. Jako sankce za porušení povinností při výkonu funkce přichází v úvahu dále smluvní pokuta. Taková sankce by však musela být mezi společností a členem statutárního orgánu sjednána, např. ve smlouvě o výkonu funkce, a doprovázena ujednáním, že uplatnění smluvní pokuty nevyklučuje nárok na náhradu škody. V opačném případě by bylo možno hovořit o omezení odpovědnosti za škodu, které je ve vztahu mezi společností a jejím funkcionářem nepřipustné.

Omezení vnitřního obchodování

Narážíme zde opět na již zmiňovaný § 136 odst. 1 písm. a) a obdobný § 196 odst. 1 písm. a) ObchZ, které paušálně zakazují jakékoliv obchodní vztahy mezi společností a členy statutárního orgánu. Omezení vnitřního obchodování je třeba považovat za výjimku z režimu tohoto obecného zákazu, tj. níže uvedené smlouvy jsou za dodržení stanovených podmínek možné.

Omezení vnitřního obchodování je upraveno v § 196a ObchZ a prostřednictvím § 135 odst. 2 ObchZ nalézá své uplatnění i pro společnost s ručením ome-

*JUDr. Ivan Rada, Ph.D. a Mgr. Bc. Petra Křivohlavá působí v advokátní kanceláři
NATLACEN WALDERDORFF CANCOLA v.o.s.*

zeným. Tato úprava má za cíl zamezit objektivně možnému konfliktu zájmů společnosti na straně jedné a zájmů osob, které mohou činit jménem společnosti či v jejím zastoupení právní úkony, osob těmto osobám blízkým a některých dalších osob, které mohou ovlivňovat chod společnosti, na straně druhé.⁷⁾ Těmito osobami jsou člen představenstva, případně jednatel společnosti, člen dozorčí rady, prokurista, jiná osoba, která je jménem společnosti oprávněna takovou smlouvu uzavřít, dále pak osoba těmto osobám blízká a nakonec jiná osoba, jejímž jménem jsou takovou smlouvu oprávněny uzavřít již uvedené osoby.

Ustanovení § 196a ObchZ se vztahuje na dva okruhy smluv, kdy na jedné straně stojí společnost a na druhé straně osoby tam vypočtené.

Smlouvy o úvěru, půjčce, zajištění závazků a o bezplatném převodu majetku

První okruh smluv podléhajících regulaci podle ust. § 196a ObchZ tvoří smlouva o úvěru, smlouva o půjčce, smlouva o zajištění závazků a smlouva o bezplatném převodu majetku. Přitom u smlouvy o úvěru a o půjčce nezáleží na tom, zda je společnost věřitelem nebo dlužníkem, tedy zda úvěr nebo půjčku poskytuje či přijímá. Proti tomu smlouva o zajištění závazku (např. zástavní smlouva) podléhá režimu § 196a ObchZ jen v případě, že společnost na základě takové smlouvy zajištění poskytuje.

Dvě podmínky, za nichž lze s výše uvedenými osobami tyto smlouvy uzavřít, stanoví obchodní zákoník v § 196a odst. 1:

- a) smlouva musí být uzavřena za podmínek obvyklých v obchodním styku,
- b) k uzavření smlouvy musí dát předchozí souhlas valná hromada. Nedodržení kterékoliv z těchto podmínek má za následek neplatnost smlouvy s odkazem na § 39 občanského zákoníku.

V této souvislosti ovšem vyvstává otázka, do jaké míry je možné uplatnit podmínku obvyklosti v obchodním styku při bezúplatných převodech majetku společnosti na shora vypočtené osoby, neboť bezúplatné převody majetku v obchodním styku obvyklé nebývají.

Jsme přesvědčeni o tom, že jediným možným řešením je posuzování obvyklosti ve vzájemném vztahu k hodnotě převáděného majetku a ke konkrétním okolnostem převodu (např. ocenění hospodářských výsledků společnosti, životní jubileum, náklady spojené s další správou majetku atd.). Nevyhoví-li bezplatný převod majetku takto formulovanému kritériu obvyklosti, je třeba jej považovat za neplatný.

Úplatné převody majetku

Druhý okruh majetkových dispozic tvoří případy, kdy společnost (nebo jí ovládaná osoba) nabývá úplatně majetek od zakladatele, akcionáře (společníka) nebo osoby jednající s ním ve shodě, od osob uvedených ve výčtu shora, nebo od osoby společností ovládané nebo od osoby, se kterou tvoří koncern, a současně hodnota tohoto majetku přesahuje jednu desetinu základního kapitálu společnosti. Okruh osob je tu tedy širší než ve výše uvedeném výčtu. Omezení se vztahuje nejen na převody majetku na tyto osoby, ale i na nabytí majetku od nich. Pro účely tohoto článku nás z vymezeného okruhu osob budou zajímat jen jednatelé a členové představenstva.

Zákonné omezení zde spočívá v tom, že hodnota převáděného nebo nabývaného majetku musí být určena posudkem soudem jmenovaného znalce a v případě, že od vzniku společnosti ještě neuplynuly tři roky, musí být takový převod navíc schválen valnou hromadou. Tato úprava představuje značně přesahující transpozici čl. 11 Druhé směrnice, což je současně důvodem, proč byla **předložena ke schválení novela tohoto ustanovení** – sněmovní tisk č. 498 na www.psp.cz (viz dále).

Pro postup jmenování a odměňování znalce platí § 59 odst. 3 ObchZ. Proti znění tohoto ustanovení před novelou provedenou zákonem č. 370/2000 Sb., které jasně uvádělo, že majetek lze nabýt nebo zcizit pouze za cenu určenou znalcem, takto jasný imperativ v současném textu chybí. Zákon pouze uvádí, že hodnota převáděného majetku musí být určena znalcem. I nadále je však třeba dospět k závěru, že tento majetek musí být převeden za cenu odpovídající hodnotě stanovené znaleckým posudkem. Určuje-li tak posledně zmínované ustanovení, že hodnota nepeněžitěho vkladu se stanovuje posudkem znalce (tj. de facto se stanovuje cena, za kterou zakladatel, resp. společník, nabývá podíl ve společnosti), musí současně platit, že cena převáděného majetku musí odpovídat hodnotě stanovené znaleckým posudkem. Nevyhotovení znaleckého posudku, resp. stanovení ceny za převáděný majetek v rozporu s tímto posudkem, má pak za následek neplatnost smlouvy s odkazem na § 39 občanského zákoníku.

Souhlas valné hromady s převodem je, jak již bylo předesláno výše, nutný jen tehdy, jestliže k převodu majetku dochází v období tří let od jejího vzniku. I zde jde tedy zákonodárce nad rámec směrnice, když prodlužuje lhůtu doporučenou směrnicí o jeden rok. Narozdíl od souhlasu valné hromady ke smlouvám uzavíraným podle odst. 1 vede podle převažujícího mínění nedostatek souhlasu valné hromady u smluv uzavíraných podle odst. 3 pouze k jejich neúčinnosti. Možný je tak i následný souhlas.

Z režimu omezení vnitřního obchodování jsou pak podle ustanovení odst. 4 vyňata nabytí nebo zcizení majetku učiněná v rámci běžného obchodního styku.

Běžným obchodním stykem se přitom rozumějí smlouvy uzavírané v rámci předmětu podnikání společnosti. Stejně tak bude třeba takovou smlouvou rozumět i smlouvu, která umožňuje společnosti vykonávat její činnost, byť se jejím prostřednictvím přímo předmět podnikání nerealizuje (nákup kancelářských potřeb, nutného vozového parku atd.). Obdobně jsou z tohoto režimu vyjmuta ta nabytí majetku, která byla učiněna z podnětu nebo pod dozorem státního orgánu (např. výkon soudního rozhodnutí) a nabytí (zcizení) na burze nebo jiném obdobném regulovaném trhu.

Připravovaná novela obchodního zákoníku

Jak již bylo předesláno, byla Parlamentu ČR předložena ke schválení novela obchodního zákoníku, která se má mimo jiné dotknout omezení vnitřního obchodování.⁸⁾ Oprávněně kritizovaný § 196a ObchZ by tak měl být nahrazen úpravou rozčleněnou do § 196a až § 196e ObchZ.

Z hlediska předmětu tohoto článku by tímto rozčleněním mělo dojít zejména ke zpřehlednění dosavadní zákonné úpravy a jasnému vymezení osob, na které se tato úprava vztahuje.

Pokud jde o věcné změny, mělo by proti okruhu osob vypočtenému v předchozí kapitole, na které se má nadále omezení vnitřního obchodování vztahovat, dojít ke změně. Z výčtu by tak do budoucna měl vypadnout prokurista a jiné osoby oprávněné jednat jménem společnosti a naopak do něj budou zařazeny osoby ovládané členy představenstva nebo dozorčí rady a osoby s těmito ovládanými osobami propojené, členové statutárních a kontrolních orgánů ovládající osoby, osoby jim blízké a jimi ovládané či s těmito ovládanými osobami propojené a akcionáři uvedení v § 181 odst. 1 ObchZ. Pokud jde o převody majetku, nemá se nadále omezení vztahovat na osoby ovládané předmětnou společností.

V případě zajištění závazků takto nově vymezeného okruhu osob se nemá porušení podmínky předchozího souhlasu valné hromady a nedodržení podmínek obvyklých v obchodním styku dotknout práv nabytých třetími osobami v dobré víře. Tím by došlo k posílení právní jistoty těchto třetích osob.

Pokud jde o problematiku úpravu bezplatných převodů majetku, předpokládá se vyloučení možnosti těchto převodů na členy představenstva a dozorčí rady, na osoby jim blízké nebo jimi ovládané, stejně jako na osoby s těmito ovládanými osobami propojené. Tento zákaz se však nemá týkat přiměřených darů k významným příležitostem.

Pokud jde o úplatné převody majetku mezi společnostmi a shora vymezenou skupinou osob (zahrnuje v to i členy představenstva a jednatele), má se odstranit povinnost vázat cenu na vypracování znaleckého posudku soudem jmenovaným znalcem – namísto toho má nastoupit povinnost převést majetek za podmínek obvyklých v obchodním styku. Konečně pokud jde o druhou podmínku spočívající v souhlasu valné hromady, má opět dojít ke sjednocení a souhlas má být vždy předchozí.

Poněkud nad rámec stávající úpravy se počítá s tím, že výše uvedeným podmínkám mají být podřízeny i smlouvy, na základě kterých by shora vymezený okruh osob poskytoval společnosti služby.

S ohledem na již zmiňované zjednodušení a zpřesnění úpravy, ale zejména s ohledem na v tomto příspěvku nezmiňované výrazné přepracování samotného § 196a ObchZ týkajícího se převodu majetku ze společnosti na její zakladatele a akcionáře (resp. společníky), nelze než přát této novele úspěch a překonání odporu, kterému je vystavena z určité části doktrínou⁹⁾.

Závěr

Rozsah tohoto článku neumožňuje podrobnější, historický či analytický rozbor povinností členů statutárních orgánů kapitálových společností, popř. analýzu dalších povinností členů statutárních orgánů. Z tohoto důvodu byl článek zaměřen zejména na informování o základních omezeních členů představenstva akciové společnosti a jednatelů společnosti s ručením omezeným, jejich přehled a základní uvedení do této problematiky.

Poznámky:

- 7) Více viz Rada, I.: Jednatel s. r. o. Představenstvo a. s. LINDE nakladatelství s. r. o., 2004, str. 113.
- 8) Dostupné na www.psp.cz – sněmovní tisk č. 498; v době zpracování tohoto příspěvku byla novela v prvním čtení.
- 9) Viz Čech, P.: Návrh novely obchodního zákoníku razí nový tunel do společnosti. Právní zpravodaj č. 6, 2008, str. 12 a násl.